

С.А. Часовський

Стратегія розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону в умовах глобалізації

У статті розроблено принципові підходи щодо формування стратегії розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону в умовах глобалізації. Визначено основні положення такої стратегії в сучасних умовах.

Постановка проблеми

Активізація глобалізаційних процесів, розширення міжрегіонального співробітництва, посилення ролі окремих регіонів обумовлює необхідність підвищення ефективності регіонального управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Цей процес набуває особливої значущості в умовах лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків (ЗЕЗ), яка значним чином змінює характер взаємодії національної і світової економіки. При цьому активізація зовнішньоекономічної діяльності регіонів і їх включення у світогосподарські процеси пов'язано з безліччю протиріч. З одного боку, це сприяє більш ефективному використанню їх потенційних можливостей, з другого боку, виникає загроза децентралізації управління зовнішньоекономічними зв'язками. Це і зумовлює актуальність і необхідність пошуку системи ефективно організації і управління зовнішньоекономічною діяльністю регіонів. Формування регіональної зовнішньоекономічної стратегії дозволить значно активізувати і підвищити ефективність зовнішньоекономічних зв'язків підприємств регіону і вирішити протиріччя, що виникають у процесі їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням дослідження стратегічного підходу і його використання при здійсненні зовнішньоекономічних зв'язків присвячена значна кількість досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема, І. Ансоффа, Дж. Куїнна, Ч. Макмілана, Р. Мінцберга, Л. Абалкіна, М. Гельвановського, Ф. Хайска. Разом з тим слід зазначити недостатню опрацьованість проблематики стратегічного розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону і впливу глобалізації на даний процес.

Метою статті є розроблення принципових підходів щодо формування стратегії розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону в умовах глобалізації.

Результати дослідження

Зростання взаємозв'язків та взаємозалежності країн і регіонів у світовому господарстві зумовлює необхідність пошуку ефективних методів включення національного господарства в систему міжнародних економічних відносин (МЕВ). Реалізація зовнішньоекономічних зв'язків зумовлює складний механізм взаємодії національної економіки зі світовим господарством, а їх характер і обсяги відображають рівень залученості національної економіки до системи МЕВ. При визначенні напрямів

Часовський Сергій Анатолійович, здобувач кафедри «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Луганськ.

© С.А. Часовський, 2008

стратегічного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків регіону перш за все слід відзначити, що під регіоном розуміється цілісне утворення, самостійна, самокерована система, що саморозвивається, що містить сукупність соціальних, економічних, виробничих, природно-ресурсних, екологічних елементів, які перебувають у певних співвідношеннях і зв'язках між собою та функціонують на відповідній території.

Важливе значення у процесі регіонального розвитку має формування відповідної стратегії. За визначенням М. Фалмера, відомого американського фахівця у сфері управління, стратегія є всеохопною орієнтацією планів або дій, яка встановлює критичний напрям і управляє розподілом ресурсів [1].

Ч. Макміллан, характеризуючи японський підхід до поняття стратегії, вказує, що стратегія зовсім не означає ретельно продуману систему логічно взаємозв'язаного набору правил та процедур. В Японії під стратегією розуміється готовність до подій, які відбуваються за межами дії системи управління. Тобто найважливішою властивістю стратегії є здатність адекватно реагувати на непередбачені обставини зовнішнього оточення стосовно до суб'єкта, що формує стратегію [2].

Особливий інтерес становить визначення стратегії американським економістом І. Ансоффом, який розглядає її як набір правил, якими керуються при прийнятті різних рішень. Розглядаються чотири групи таких правил [3]:

- правила, що використовуються при оцінці результатів на цей час і в майбутньому, при цьому якісний бік критеріїв називають орієнтиром, а кількісний – завданням;
- правила, за якими складаються відносини із зовнішнім середовищем;
- правила, за якими встановлюються відносини усередині системи;
- правила, за якими ведеться повсякденна діяльність, або так звані оперативні прийоми.

З погляду названих визначень, слід розглядати і стратегію розвитку регіону, у тому числі його зовнішньоекономічного комплексу. Структуру зовнішньоекономічного комплексу регіону складають підприємства всіх галузей і підгалузей економіки регіону, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, органи державної і регіональної влади, які регулюють розвиток зовнішньоекономічної діяльності, а також громадські організації, що сприяють її розвитку. В цілому, зовнішньоекономічну діяльність регіону і функціонування його зовнішньоекономічного комплексу слід розглядати як елемент зовнішньоекономічних зв'язків національної і світової економіки, що складається і розвивається на основі міжнародного розподілу праці відповідно до розробленої стратегії розвитку і спрямований на відтворення зовнішньоекономічного потенціалу регіону. Отже, зовнішньоекономічна діяльність регіону структурно може бути представлена діяльністю зовнішньоекономічного комплексу регіону і зовнішньоекономічними зв'язками, що розвиваються органами влади регіону.

Важливим завданням ефективного розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону, що забезпечує раціональне використання зовнішньоекономічного потенціалу регіону, є формування власної стратегії розвитку, що базується на певних зовнішньоекономічних пріоритетах. Під пріоритетними напрямками розвитку регіону слід розуміти напрями розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, на реалізації яких повинні бути сфокусовані основні зусилля керівництва, фінансові і інші ресурси і для реалізації яких необхідні спільні зусилля органів влади різного рівня.

Правильно сформована стратегія розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону з урахуванням основних глобалізаційних тенденцій дозволяє сконцентрувати

Розділ 4 Макроекономічні механізми

ресурси і зусилля на реалізації зовнішньоекономічного потенціалу і тим самим забезпечити ефективність розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону в процесі його інтеграції у систему світогосподарських зв'язків. Взаємодія регіону та суб'єктів його господарювання зі світовим господарством має, у свою чергу, спиратися на комплексну, гнучку і динамічну державну зовнішньоекономічну політику, в основі якої - максимальна господарська свобода безпосередніх виробників, експортерів товарів і послуг у кожному регіоні.

У цілому, стратегія розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону є системою теоретично обґрунтованих, погоджених планів і дій регіональних суб'єктів у сфері міжнародних економічних відносин, яка відповідно до національних інтересів повинна забезпечувати виконання таких задач:

- досягнення довгострокових зовнішньоекономічних цілей регіону, які можуть коригуватися у ході реалізації стратегії;
- оптимальний розподіл ресурсів на основі вибору пріоритетних видів діяльності зовнішньоекономічного комплексу регіону;
- створення і забезпечення стійких конкурентних переваг регіону.

Слід відзначити, що стратегія розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону не повинна зводитися виключно до експортної орієнтації як основного джерела зростання економіки. Наприклад, враховуючи, що Луганський регіон є досить великою за населенням і промисловим потенціалом територією, важливе значення має розвиток внутрішнього ринку, одночасне і постійне збільшення на ньому платоспроможного попиту і пропозиції товарів і послуг.

Одним із пріоритетних стратегічних напрямів розвитку регіону і його зовнішньоекономічного сектору є розвиток на ньому конкуренції. При цьому слід враховувати, що конкурентоспроможність зовнішньоекономічного комплексу обумовлена в першу чергу успішним реформуванням усіх ланок господарського механізму, оптимальним поєднанням регулюючої ролі держави з ринковим саморегулюванням. Результативність такого реформування визначається тим, наскільки створюваний господарський механізм здатний стимулювати інноваційну діяльність, сприяти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків підприємств регіону і забезпечувати підйом регіональної економіки.

У цілому, стратегія розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону є системою заходів державного і регіонального управління, що спираються на довгострокові пріоритети, цілі і задачі зовнішньоекономічної політики. Стратегія спрямована на забезпечення розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону, реалізацію і послідовне нарощування зовнішньоекономічного потенціалу регіону, оцінку і нівеляцію різного роду ризиків. Серед основних цілей розроблення стратегії розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону необхідно виділити такі:

- визначення пріоритетних напрямів і задач розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону на довгострокову перспективу;
- оцінку зовнішньоекономічного потенціалу розвитку регіону;
- узгодження короткострокової політики і довгострокових стратегічних пріоритетів розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону;
- забезпечення узгодженості дій державних і регіональних органів влади.

Дана стратегія повинна відображати такі положення.

1. Проблеми і пріоритети розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону. У стратегії повинні бути представлені наявний стан, основні проблеми, сценарії і

Розділ 4 Макроекономічні механізми

пріоритетні напрями розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону. Процес розроблення стратегії повинен включати:

- виявлення і аналіз основних проблем розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону, що стоять в середньо- і довгостроковій перспективі;
- комплексну оцінку ключових зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на розвиток зовнішньоекономічного комплексу регіону.

До внутрішніх факторів відносять:

- природно-ресурсний потенціал регіону;
- демографічну ситуацію і людський потенціал;
- інфраструктурну забезпеченість території регіону;
- структуру економіки (галузеву, корпоративну, наявні або можливі кластери) і поточні тренди розвитку, що склалися;
- конкурентоспроможність економіки і зовнішньоекономічного комплексу регіону.

До зовнішніх факторів відносять:

- макроекономічну ситуацію в країні;
- регіональну зовнішньоекономічну політику;
- ступінь взаємозалежності регіональної економіки і рівень міжрегіональної взаємодії;
- ступінь включеності в систему глобальних товарних, інформаційних і фінансових обмінів;
- розроблення найвірогідніших сценаріїв розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону на довгострокову перспективу на основі використання багатофакторної моделі;
- виявлення і аналіз ризиків та ресурсних можливостей регіону;
- вибір цільового сценарію розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону на основі оцінки ризиків і ресурсних можливостей регіону;
- розроблення системи пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону у рамках вибраного цільового сценарію;
- розроблення концепції розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону у рамках вибраного сценарію, що включає визначення прогнозних обсягів, структури і територіального розподілу зовнішньоекономічних потоків, регіональних інноваційних, науково-технічних і економічних пріоритетів у зовнішньоекономічній сфері.

2. Пріоритетні напрями діяльності зовнішньоекономічного комплексу регіону, цілі і задачі регіональних органів управління. У рамках стратегії дані напрями розробляються на довгострокову перспективу. На підставі аналізу потенційних можливостей і ресурсної забезпеченості регіону розробляється система заходів регіонального управління, націленого на забезпечення розвитку ЗЕЗ регіону відповідно до певного цільового сценарію і задач регіональних органів управління у рамках стратегії. У цілому, стратегія повинна включати:

- розроблення системи пріоритетних напрямів, цілей і задач діяльності регіональних органів управління, які повинні бути взаємозв'язані з цільовим сценарієм, пріоритетними напрямами розвитку ЗЕЗ регіону, концепцією розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону і повинні узгоджуватися з основними положеннями і напрямами державної і регіональної політики в зовнішньоекономічній сфері;
- аналіз і оцінку ресурсних можливостей і обмежень, пов'язаних з реалізацією

Розділ 4 Макроекономічні механізми

- поставлених цілей і задач розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону. При цьому оцінці також підлягає ресурсний потенціал регіональних органів управління для визначення реальних можливостей з досягнення поставлених цілей, зокрема, такі складові, як бюджетні можливості і обмеження, організаційні можливості і обмеження, можливості взаємодії з суб'єктами господарювання регіону;
- розроблення системи заходів державного і регіонального управління щодо реалізації поставлених цілей і задач, що включають формування відповідних інститутів, розвиток організаційних можливостей, розроблення і реалізацію проектів і програм розвитку ЗЕЗ регіону, розширення бюджетно-ресурсної бази і підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
 - встановлення параметрів бюджетного фінансування заходів регіонального управління щодо реалізації поставлених цілей і задач.

3. Інструментарій реалізації стратегії розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону. Стратегія повинна містити посилання на основні механізми реалізації, такі, як:

- державна і регіональна економічна політика;
- зовнішньоекономічна політика регіону;
- бюджет області;
- механізм приватно-державної взаємодії;
- регіональні цільові програми;
- система інструментів цільового бюджетного фінансування.

Важливим компонентом стратегії є сукупність індикативних показників оцінки діяльності зовнішньоекономічного комплексу регіону із визначеними цільовими показниками на коротко-, середньо- і довгостроковий періоди. Сукупність індикативних показників розробляється як інструмент контролю, кількісної оцінки і управління діяльністю зовнішньоекономічного комплексу регіону за напрямами, передбаченими стратегією. Система показників повинна узгоджуватися з метою і задачами, що реалізуються регіональними органами управління.

4. Узгодження етапів реалізації стратегії і механізми контролю. У рамках стратегії при визначенні параметрів бюджетного фінансування слід встановлювати ліміти фінансування за кожним із пріоритетних напрямів регіонального управління. Такі ліміти визначають загальні умови для коротко- і середньострокових програм і планів розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону. Ліміти фінансування затверджуються регіональними органами управління і узгоджуються з органами державної влади. Порушення лімітів вимагає обов'язкового коригування етапів і заходів стратегії. Процедура коригування передбачає аналіз причин і факторів, дія яких призвела до порушення встановлених лімітів та узгодження скоригованих складових.

Висновки

Таким чином, можна зробити висновок, що ефективна реалізація стратегії розвитку зовнішньоекономічного комплексу регіону сприяє розвитку територіальних мезорівневих структур, що забезпечують консолідацію ресурсів і узгодження економічних інтересів на різних рівнях господарювання, а також становлення системи регіонального управління розвитком зовнішньоекономічного комплексу з урахуванням регіональної специфіки і державних зовнішньоекономічних пріоритетів. Реалізація даної стратегії стимулює розвиток зовнішньоекономічного сектору, суб'єктів ЗЕД регіону, забезпечує координацію зусиль господарських одиниць мезорівня, розроблення спільних пріоритетів з метою розвитку міжрегіонального співробітництва і інтеграції

Розділ 4 Макроекономічні механізми

України у світову економічну систему, а також дозволяє сформуванню єдиної державної зовнішньоекономічної стратегії.

1. *Фалмер М.* Энциклопедия современного [управления](#) в 5-ти томах / М. Фалмер. — М. : ИНФРА-М, 1996. — 253 с.
2. *Макмиллан Ч.* Японская промышленная система / Ч. Макмиллан. — М. : Прогресс, 1998. — 195 с.
3. *Ансофф И.* Стратегическое управление / И. Ансофф ; [пер. с англ.]. — М. : Экономика, 1989. — 285 с.
4. *Вовк И. И.* Основные формы ВЭД предприятий и организаций / И. И. Вовк, В. А. Рачков. — СПб. : ЛДНТП. — 42 с.
5. *Карлофф Б.* Деловая стратегия. Конкуренция, содержание, символы / Б. Карлофф. — М. : Издательство «Прогресс», 1992. — 325 с.
6. *Кочетов Э. Г.* Геоэкономика (Освоение мирового экономического пространства) : учебн. / Э. Г. Кочетов. — М. : Издательство БЕК, 1999. — 480 с.
7. *Куинн Дж. Б.* Стратегия перемен / Стратегический процесс / Дж. Б. Куинн. — СПб. : Питер, 2001. — 356 с.
8. *Минцберг Г.* Стратегический процесс / Минцберг Г., Куинн Дж. Б., Гошал С. ; [пер. с англ.]. — СПб. : Издательство «Питер», 2001. — 684 с.

Отримано 14.05.2008 р.

С.А. Часовский

**Стратегия развития внешнеэкономического
комплекса региона в условиях глобализации**

В статье разработаны принципиальные подходы по формированию стратегии развития внешнеэкономического комплекса региона в условиях глобализации. Определены основные положения такой стратегии в современных условиях.